

«ویژگی های زن مسلمان در الگوی سوم زن»

مریم حسونی*

چکیده

زن مسلمان به عنوان موجودی فعال، آگاه، مسئولیت پذیر و نقش آفرین است که پرداختن به شخصیت درخشان او می تواند برای دیگر زنان جهان الگو سازی کند. مقاله حاضر با عنوان "ویژگی های زن مسلمان در الگوی سوم زن" می باشد. همان ویژگی هایی که او را از زنان دیگر جوامع متمایز می کند و ایدئولوژی جدیدی را پیش روی آنها قرار می دهد که می تواند جامعه ای پویاتر، منسجم تر و زیباتر را بوجود آورد که در آن زنان از جایگاه ویژه ای برخوردارند.

در این مقاله به برخی خصوصیات و ویژگی های لازم و ضروری زن مسلمان اشاره شده است و این خصوصیات مطابق با الگوی سوم زن که به عنوان یکی از اهداف انقلاب اسلامی ایران مطرح شده است، می باشد. مطابق با الگوی سوم زن، زن مسلمان دارای ویژگی هایی چندگانه است که ابعاد معنوی، اخلاقی، فرهنگی، تمدنی و تاریخی از جمله آنها می باشد که در این مقاله توضیح داده می شوند. این مقاله با بهره گیری از روش توصیفی-تحلیلی و گردآوری داده ها از منابع معتبر کتابخانه ای، در مجموع تلاش دارد تا تصویری جامع و متعادل از زن مسلمان ارائه دهد که در عین پایبندی به ارزش های دینی و اخلاقی، فردی آگاه و مسئولیت پذیر و مؤثر در خانواده و جامعه باشد.

واژگان کلیدی: ایمان، تقوا، خانواده، عفاف، حیا، الگوی سوم زن.

* طلبه شاغل به تحصیل، مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) شوش دنیال (علیه السلام).

مقدمه

نهاد خانواده اصلی‌ترین رکن جامعه است که در بستر آن فرهنگ و تربیت‌های مختلف شکل گرفته و زمینه ساز شکوفایی استعدادهای اعضای خود می‌شود. زن و شوهر به عنوان ارکان اولیه شکل‌گیری خانواده نقش اساسی در رشد ابعاد مختلف شخصیتی اعضای خانواده دارند و بی شک زنان نقش محوری در پویایی و استحکام و امنیت و آرامش روانی این نهاد کوچک اجتماعی ایفا می‌کنند. البته زنان جامعه اسلامی ایران به دلیل الگوبرداری از تعالیم قرآن کریم و سنت معصومین^(علیهم السلام) رنگ و بوی معنوی به خود گرفته و فرهنگ خانواده را در چهارچوب اسلام و تعالیم آن پیش می‌برند و ویژگی‌های منحصر به فرد خود را در دنیا دارند که از آن به عنوان الگوی سوم زن یاد می‌شود. از این رو دانستن ویژگی‌های چنین زنی که می‌تواند الگوی بسیار خوبی برای تمام زنان در جوامع بشری باشد بسیار حائز اهمیت است. مسئله زن در تمام طول تاریخ و در تمام مذاهب و مکاتب مورد توجه و مطالعه بوده و پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران یکی از مسائلی که به شکل جدی مورد بحث و توجه افکار عمومی ایران و جهان قرار گرفت موضوع زن بود آن هم در فضایی که فرهنگ عمومی جوامع تحت تاثیر ایدئولوژی سکولار بود. ایران اسلامی الگویی را به جهان معرفی کرد که نه شرقی بود و نه غربی و زن مسلمان ایرانی را الگوی سوم زن و بهترین و کارآمدترین الگو برای جوامع معرفی کرد. در راستای تبیین بهتر جایگاه این موضوع به مطالب کتاب الگوی سوم به طور مختصر می‌پردازیم: کتاب الگوی سوم نوشته فرج الله هدایت نیا است که به طور ویژه به تبیین مسئله الگوپذیری و معرفی الگوی سوم زن پرداخته و مطالبی پیرامون آن آورده است، اما از ویژگی‌های این الگو تنها به بخش خانواده محوری آن پرداخته است. دیگر مطالب آورده شده در این مقاله بر اساس سخنان مقام رهبری و آیات و روایات آورده شده اند. مقاله حاضر با بهره گیری از روش توصیفی و گردآوری داده‌ها و اطلاعات از منابع معتبر کتابخانه‌ای، در مجموع تلاش دارد به برخی از ویژگی‌های زن مسلمان در ابعاد معنوی، اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی، تاریخی و تمدن سازی به طور ویژه بپردازد.

— مفهوم شناسی

۱. الگو: در علوم تربیتی و روانشناسی اجتماعی، برای ارائه شخص کامل یا یک رفتار متکامل از واژه‌ها و عناوین: الگو، سرمشق، نمونه، مدل، مثال و مصداق اعلا و در زبان عربی اسوه و قدوه استفاده می‌شود و در علوم انسانی، الگو به دو معنای طرح و برنامه آماده برای عمل، نمونه عینی از یک طرح، اندیشه یا مکتب به کار

می‌رود. به هر حال الگو و اسوه و امثال این گونه عناوین واژه‌هایی هستند که خصلت‌های ممتاز فکری، اخلاقی و فرهنگی را در خود جای داده و از سوی دیگر رفتارهای متکامل انسانی را ارائه می‌دهند و اقتدا و پیروی و متابعت، دنباله‌روی و سرمشق‌پذیری را برای افراد جامعه لازم می‌شمارند. (نرم‌افزار پاسخ مرکز مطالعات حوزه، پایگاه اطلاع رسانی حوزه) واژه «قدوه» و مشتقات آن، که بیش از دویست مورد در روایات آمده است، همه به معنی تبعیت و پیروی از یک رهبر و امام یا سنت حسنه به کار رفته است؛ مانند: «وَأَقْتَدُوا بِهْدَى نَبِيِّكُمْ فَانه افضل الهدى»؛ (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۱۰) به هدایت پیامبرتان اقتدا کنید؛ چرا که آن بهترین هدایت است. و نیز: «بِسُنَّتِهِ فَاقْتَدُوا و الی ربکم به فتوسلوا»؛ به سنت او (پیامبر) اقتدا کنید و به وسیله او به سوی پروردگارتان توسل بجوید. (بحارالانوار، ج ۲، محمدباقر مجلسی، ص ۸۵، ح ۱۰) و در قرآن، در دو مورد از این واژه استفاده شده است: یکی در مورد تبعیت از هدایت‌های انبیاء (علیهم‌السلام)؛ مانند: «أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْيِهِمُ اقْتَدِهْ...» (انعام: ۶: ۹۰)؛ آن‌ها کسانی بودند که خدا آن‌ها را هدایت نمود، تو نیز از هدایت (راه) آن‌ها پیروی نما. و دیگری در مورد تبعیت گمراهان از سنت آبا و اجداد خود: «...إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ» (زخرف: ۲۳)؛ ما پدران خود را بر آیینی یافتیم و از آثار آن‌ها پیروی می‌کنیم.

به هر حال، اسوه در منابع اسلامی دست‌کم به سه معنای مقتدا، پیروی کردن و اقتدا نمودن، و سنت و روش آمده است. معادل فارسی آن، الگو و سرمشق است که البته از وسعت معنایی بیش‌تری برخوردار است؛ (روش الگویی در تربیت اسلامی، محمدرضا قائمی مقدم، نشریه معرفت، پرتال جامع علوم انسانی، ۱۳۸۲، شماره ۶۹) اسوه‌های دینی و اخلاقی در تمام ابعاد زندگی مادی و معنوی صاحب کمالات و برتری‌های قابل توجهی هستند که توانسته‌اند شایستگی پیروی و تقلید و مورد توجه بودن را داشته باشند. (پژوهشی در تعلیم و تربیت اسلامی، مهدی صانعی، ص ۱۸۹) بنابراین، الگو کسی است که در راه کمال با سرعت و صحت بیشتری نسبت به دیگران حرکت می‌کند و دیگران قتی خود را با او مقایسه می‌کنند به ضعف‌های خود پی می‌برند و درصدد اصلاح آن برمی‌آیند.

۲- الگوی سوم زن: مفهوم الگوی سوم به منزله مفهوم کلیدی در ذیل منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای، خود مفاهیم کلیدی دارد که تصویر و ترکیب اصلی آن الگو را می‌سازد. (ویژگی‌های زن مسلمان در منظومه الگوی سوم، روزنامه جوان، تاریخ انتشار ۱۱ بهمن ۱۴۰۲، کد خبر ۵۶۱ ۱۳ ۱۲) این الگو بر پایه ارزش‌های اسلامی و الهام گرفته از تعالیم قرآن کریم و سنت و سخن معصومین (علیه السلام) شکل گرفته است. الگوی سوم زن که در مقابل دو الگوی زن سنتی خانه نشین و منفعل و زن مدرن غربی که ابزار جنسی و به دور از ارزش‌های معنوی است مطرح

می‌شود؛ زن مسلمان را به عنوان موجودی فعال، آگاه، مسئولیت پذیر و دارای هویت مستقل و نقش آفرین در تمامی عرصه‌های زندگی با حفظ ارزش‌های اسلامی معرفی می‌کند. این الگو بر کرامت ذاتی زن، عقلانیت، معنویت و نقش بی‌بدیل او در خانواده و جامعه تاکید دارد. (برگرفته از تمام سخنرانی‌های مقام معظم رهبری در مورد الگوی سوم زن) الگویی که منحصر به فرد است و به تعبیر رهبر معظم انقلاب نه شرقی و نه غربی است.

ویژگی‌های زن مسلمان در الگوی سوم زن

مطابق با الگوی سوم زن از نظر جمهوری اسلامی ایران، زن مسلمان دارای ویژگی‌های چندگانه‌ای است که ابعاد معنوی و اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی، تمدنی و تاریخی از جمله آنهاست در ادامه به توضیح این ویژگی‌ها در قالب موضوعات مورد اشاره پرداخته شده است.

۱. ویژگی‌های معنوی و اخلاقی

از ویژگی‌های الگوی سوم زن مسلمان ویژگی معنوی و اخلاقی اوست که باعث می‌شود در مسیر رشد و تعالی گام بردارد. در اینجا به برخی از این ویژگی‌ها می‌پردازیم:

۱-۱ ایمان راسخ و تقوا

ایمان و تقوا دو ویژگی اصلی زن مسلمان در الگوی سوم زن هستند که به او کمک می‌کنند تا در برابر فشارهای بیرونی مقاوم شده و در زندگی شخصی و اجتماعی نقش موثری داشته باشد. این ایمان مبنای تمام رفتارها و تصمیمات او را تشکیل می‌دهد و در مسیر حق و حقیقت استوار می‌کند. زن معتقد زنیست که با ایمان به خدا و پیروی از تعالیم دین در همه مراحل زندگی از خود حضور موثر و سازنده نشان دهد. (سخنان مقام معظم رهبری در جمع زنان ۱۳۹۸/۶/۲۰) زن مسلمان در الگوی سوم به ایمان به عنوان محور اصلی هویت خود می‌نگرد، چرا که در قرآن سوره بینه آیه ۷ آمده است: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» در حقیقت کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته کرده‌اند آنانند که بهترین آفریدگانند» این آیه نشان می‌دهد که ایمان و عمل صالح از صفات بهترین انسان‌ها می‌باشند.

امام علی (علیه السلام) در نهج البلاغه ایمان را به عنوان یکی از ارزش‌های اساسی زندگی انسان توصیف کرده که باعث روشنی قلب شده و او را به سمت حق و راستی هدایت می‌کند. «ایمان چراغ قلب است» (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۱). این ایمان است که او را در مسیر تقوا یاری می‌دهد تقوایی که به گفته امام راحل اساس تمام ارزش‌هاست. (صحیفه امام، ج ۱۰، روح الله خمینی، ص ۱۵۶) زن مسلمان با تقوا در تلاش است که در هر شرایطی

زندگی‌اش را مطابق با دستورات خداوند تنظیم کند به خوبی تصمیم بگیرد و بهترین راه را انتخاب کند. (سخنان مقام معظم رهبری در جمع زنان ۱۵ / ۱ / ۱۳۹۷) و همان گونه که در قرآن سوره آل عمران آیه ۱۰۲ آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ...» به تکالیف دینی خود و وظایف خانوادگی‌اش به واسطه تقوا به درستی عمل کند. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در مورد زنان صالح می‌فرمایند: «المؤمن بعد التقوى الله خيراً له من زوجةٍ صالحه» بعد از تقوا و پرهیزکاری نعمتی بالاتر از همسر صالح به مردان داده نشده است. (میزان الحکمه، ج ۲، محمد محمدی ری شهری، ص ۱۱۸۷)

باید دانست که یکی از بزرگترین نعمت‌های خداوند تقواست. از امام حسن مجتبی (علیه السلام) درباره تقوا آمده است که فرمودند: تقوا گنجینه‌ای بزرگ است که خداوند به بندگان عطا کرده است. (بحار الانوار، ج ۷۴، محمدباقر بن محمدتقی مجلسی، ص ۳۸۹) پس می‌توان گفت ایمان راسخ و تقوای زن مسلمان را به یک الگوی اخلاقی و اجتماعی تبدیل می‌کند که این ویژگی او را فردی موثر بر فرهنگ و جامعه می‌کند.

۱-۲ عفاف و حیا

از ویژگی‌های برجسته و ارزشمند در شخصیت زن مسلمان که از اصول اساسی الگوی سوم زن محسوب می‌شود، عفاف و حیاست که در آموزه‌های اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد. چنانچه در آیه ۳۱ سوره نور آمده است: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ...» این آیه به صراحت به زنان مسلمان دستور می‌دهد که از دیدار نامناسب و رفتارهای غیر اخلاقی پرهیز کنند و عفاف را به عنوان اصلی از اصول زندگی اسلامی بدانند. زن مسلمان با عفاف از خود مراقبت می‌کند و از هرگونه رفتار یا لباسی که باعث تحریکات غیر شرعی و گناه شود اجتناب می‌کند. (الصالح تاج اللغة و صحاح العربیه، ج ۳، ابونصر الجوهري، ص ۸۹۹) و این را از الگوی خود حضرت فاطمه (سلام الله علیها) آموخته است چرا که ایشان عفت را امری مهم و ارزشی می‌دانستند و در این باره فرموده‌اند: «همانا خداوند نیکوکارِ بردبارِ با عفت را دوست می‌دارد». (دلایل الائمه، محمد بن جریر طبری صغیر، ص ۱) ایشان درباره حیا نیز می‌فرماید: «همانا حیا از ایمان است و نتیجه ایمان بهشت می‌باشد» (کافی، ج ۲، محمد بن یعقوب کلینی، ص ۱۰۶) آن حضرت همچنین هرگونه ارتباط میان نامحرم بدون ضرورت را ناپسند می‌داند که زنی نامحرمی را بنگرد و یا با رفتن به خارج از خانه در معرض نگاه نامحرم قرار گیرد. ایشان در این باره می‌فرمایند: «آنچه برای زنان نیکوست این است که _ بدون ضرورت _ مردان نامحرم را نبینند و نامحرمان نیز آنها را ننگرند.» (بحار الانوار، ج ۴۳، محمدباقر مجلسی، ص ۵۴) عفاف نه تنها یک فضیلت فردی

سمیه اُمّ عَمَّار بودند که همانند اسوه خود بانو آسیه^(سلام الله علیها) درخت اسلام را با خون خود آبیاری کردند و از اعتقادات خود دست بر نداشتند و الگویی تاریخ ساز شدند. همچنین زنانی بودند که به سخن پیامبرشان که فرمود: «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ؛ دانشجویی بر هر مرد و زن مسلمان واجب است»^(بحارالانوار، ج ۲، محمدباقر مجلسی، ص ۱۵۲. / كنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۱۰، علی بن حسام الدین متقی، ص ۱۵۸) لبیک گفته و با علم خود توانستند به گسترش اسلام یاری رسانند؛ از جمله این زنان می توان به زنان انصار اشاره کرد که پیامبر در مورد ایشان می فرماید: «زنان انصار بانوان شایسته اند و حیا مانع فقه آموزی آنها نمی شود»^(كنز العمال، ج ۱۶، همان، ص ۴۰۷) از زنان معلم، می توان به حضرت زینب^(سلام الله علیها) اشاره کرد؛ ایشان از دانش سرشاری برخوردار بودند و البته این موضوع طبیعی است زیرا در دامان پیامبر^(صلی الله و علیه و آله و سلم) که شهر علم و علی^(علیه السلام) که دروازه آن است؛ پرورش یافته اند. امام زین العابدین^(علیه السلام) در این باره فرمودند: «أَنْتِ بِحَمْدِ اللَّهِ عَالِمٌ غَيْرُ مُعَلِّمَةٍ وَ فَهْمَةٌ غَيْرُ مُفَهِّمَةٍ»^(مجمع الزوائد و منبع الفوائد، ج ۴، علی بن ابی بکر هیشمی، ص ۲۸۴)

در میان زنانه عالم زنان مبلغ و محدث نیز از جمله زنانی هستند که در تاریخ سازی و تمدن سازی اسلام نقش ویژه ای داشته اند. پیامبر اسلام راجع به آنها می فرماید: «مَنْ أَدَّى إِلَى أُمَّتِي حَدِيثًا لِقَامٍ بِهِ سُنَّةٌ أَوْ تَنَلَّمَ بِهِ بِدْعَةً فَهُوَ فِي الْجَنَّةِ؛ هر کس حدیثی را به دیگران انتقال دهد تا به این وسیله حکم واجبی احیا و استوار شود یا بدعت و انحرافی را مسدود کند او در بهشت جای خواهد داشت»^(اعلام النساء المومنات، محمد حسون، ام علی مشکور، ص ۱۰۲) و در جای دیگر فرمودند: «ناقلان حدیث خلیفه و جانشینان منند خداوند آنها را شمول رحمت خویش قرار می دهد و در ادامه می فرماید: الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ حَدِيثِي وَ سُنَّتِي، ثُمَّ يُعَلِّمُونَهَا أُمَّتِي؛ آنان کسانی هستند که از حدیث و سنت و سیره من پیروی می کنند و سپس آن را به دیگران نیز می آموزانند»^(الاصابه فی تمییز الصحابه، احمد بن علی ابن حجر عسقلانی، ص ۴۱۸. / اسد الغابه فی معرفه الصحابه، ج ۵، علی بن محمد ابن اثیر، ص ۵۵۵/ الاستیعاب فی معرفه الأصحاب، ج ۴، ابو عمر یوسف بن عبدالله بن محمد نمری قرطبی، ص ۴۷۶)

در تاریخ اسلام زنانی بودند که با حفظ قرآن از این کتاب شریف در مقابل تحریف حفاظت کرده اند و کلاس های درسی برای گسترش احکام خداوند میان مردم داشته اند که می توان از بانو فاطمه زهرا^(سلام الله علیها) و همراهشان بانو فضّه به عنوان نمونه نام برد. در امر مهم ولایت نیز در کنار حضرت صدیقه طاهره^(سلام الله علیها) زنان دیگری بوده اند که در عرصه تاریخ اسلام در امر ولایت پذیری مردم کوشیده اند. آنان زنانی بودند که در شعر و ادب و خطابه دارای نبوغ خاصی بودند و توانستند با اشعار خود از ولایت دفاع کنند یا در جنگ ها

مردان را برای دفاع از ولی امر مسلمین تشویق کنند، از جمله آنها می‌توان به اشعار اُمّ مُسلم المُجاشعی اهل مداین، در جنگ جمل یاد کرد. (یاوران ولایت، فریبا انیسی، ص ۷۴)

آنچنان که گفته شد در طول تاریخ صدر اسلام و همچنین دوران زندگی اهل بیت (علیه السلام) و البته دوران پس از آن و تاکنون زنان مسلمان زیادی بودند که همپای مردان و حتی گاهی جلوتر از آنها و با تربیت کردن فرزندانی تمدن ساز برای حفظ اسلام حرکت کرده‌اند و این حرکت آنها باعث تاریخ سازی و تمدن سازی در هر دوره‌ای شده است؛ از جمله دوران شکوهمند انقلاب اسلامی ایران که در آن به گفته رهبر عظیم الشأن آن امام خمینی^(ره): «زن مربی جامعه است، زن با تربیت خودش انسان درست می‌کند و با تربیت صحیح خودش کشور آباد می‌کند. زن نقش بزرگی در اجتماع دارد و پرورش دهنده زنان و مردان ارجمند است. زن باید در مقدرات اساسی مملکت دخالت کند. زن آدم‌ساز است». (سخنان امام خمینی^(ره) در دیدار جمعی از بانوان در تاریخ ۲۶ شهریور ۱۳۵۸) زنان در این دوره نیز تاریخ ساز شدند و تمدن جدیدی در عصر حاضر در برابر دیدگان جهانیان شکل دادند و نمونه شاخصی از الگوی سوم زن شدند.

نتیجه گیری

در مجموع، الگوی سوم زن در جمهوری اسلامی ایران، تلاش دارد تا تصویری جامع و متعادل از زن مسلمان ارائه دهد که در عین پابندی به ارزش‌های دینی و اخلاقی، فردی آگاه، فعال، مسئولیت پذیر و مؤثر در خانواده و جامعه باشد و در مسیر تاریخ سازی و تمدن سازی گام بردارد. این الگو نه نگاه سستی و محدود کننده به زن را می‌پذیرد و نه رویکرد غربی و ابزارنگارانه به او را بلکه بر جایگاه والای زن به عنوان انسانی کامل و مؤثر در تمام عرصه‌های زندگی تاکید دارد.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

* نهج البلاغه.

۱. ابن اثیر، علی بن محمد، اسد الغابه فی معرفه الصحابه، ج ۵، بیروت: دارالتراث العربی، بی تا.
۲. ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی، الاصابه فی تمییز الصحابه، بیروت، لبنان: دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۵ هـ.ق.
۳. ابن مسکویه، أحمد بن محمد، تهذیب الأخلاق و تطهیر الأعراق، ج ۱، قاهره: المطبعة الحسینیة، ۲۰۱۷ م.
۴. الجوهري، أبو نصر، الصحاح تاج اللغة و صحاح العربيه، ج ۳، مترجم احمد عبدالغفور عطار، بیروت: دار العلم للملایین، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ هـ.ق.
۵. انیسى، فرييا، ياوران ولايت، قم: برگ زيتون، ۱۳۸۰ هـ.ش.
۶. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنيف غررالحکم و درر الکلم، مصحح مصطفى درایتی، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۳۶۶ هـ.ش.
۷. حرّانی، ابن شعبه، تحف العقول، مصحح علی اکبر غفاری، قم: مؤسسه نشر اسلامي، ۱۳۷۶ هـ.ش.
۸. حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشيعه، ج ۱۶ و ۱۷، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ۱۴۱۴ هـ.ق.
۹. حسون، محمد، مشکور، ام علی، اعلام النساء المومنات، قم: اسوه، ۱۴۱۱ هـ.ق.
۱۰. خامنه ای، علی، زن و خانواده، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامي، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای، انتشارات انقلاب اسلامي، ۱۳۹۸ هـ.ش.
۱۱. خمینی، روح الله، صحیفه امام، ج ۱۰، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۶۸ هـ.ش.
۱۲. صانعی، مهدی، پژوهشی در تعلیم و تربیت اسلامي، مشهد: سناباد، ۱۳۷۵ هـ.ش.
۱۳. طبری صغیر، محمد بن جریر، دلائل الائمہ، قم: دارالذخائر، ۱۳۸۳ هـ.ق.
۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب کافی، ج ۲، تهران: علمیه الاسلامي، ۱۳۶۴ هـ.ش.
۱۵. متقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، ج ۱۰ و ۱۶، بیروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۰۵ هـ.ق.

۱۶. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۴ و ۷۵ و ۲۴ و ۴۳، قم: اسلامیه، ۱۳۷۵ هـ.ش.
۱۷. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۲، قم: انتشارات موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، ۱۳۸۶ هـ.ش.
۱۸. میرحسینی، مهسا، کرمی، ثریا، هویت دینی زن مسلمان از دیدگاه امام خمینی کد مطلب: ۱۷۰۳۹۷، پرتال امام خمینی، ۱۳۹۷/۰۲/۲۹ هـ.ش.
۱۹. نمری قرطبی، ابو عمر یوسف بن عبدالله بن محمد، الاستیعاب فی معرفه الأصحاب، ج ۴، بیروت، لبنان: دار الجیل، ۱۴۱۲ هـ.ق.
۲۰. هدایت نیا، فرج الله، الگوی رفتاری زن در خانواده و جامعه، تهران: سازمان بسیج جامعه زنان کشور، انتشارات لشکر فرشتگان، ۱۳۹۵ هـ.ش.
۲۱. هیشمی، علی بن ابی بکر، مجمع الزوائد و منبع الفوائد، ج ۴، لبنان - بیروت: دار الکتب العلمیه، ۱۴۲۲ هـ.ق.

سایت و مجلات و روزنامه

۱. پرتال امام خمینی^(ره) www.imam-khomeini.ir
۲. وب سایت رسمی مقام معظم رهبری، www.khamenei.ir
۳. نرم افزار پاسخ مرکز مطالعات حوزه، پایگاه اطلاع رسانی حوزه
۴. قائمی مقدم، محمدرضا، روش الگویی در تربیت اسلامی، نشریه معرفت، پرتال جامع علوم انسانی، شماره ۶۹، ۱۳۸۲.
۵. ویژگی های زن مسلمان در منظومه الگوی سوم، روزنامه جوان، ۱۴۰۲.

سخنرانی

۱. بیانات رهبری ۱۳۹۰/۱۲/۱۷، ۱۳۸۴/۰۳/۲۵
۲. پیام مقام معظم رهبری به نوجوانان و جوانان، ۱۳۹۷/۶/۲۲.
۳. سخنان امام خمینی^(ره) در دیدار جمعی از بانوان در تاریخ ۱۳۵۸/۰۶/۲۶
۴. سخنان مقام معظم رهبری در جمع زنان: ۱۳۷۹، ۱۳۸۹/۳/۱۵، ۱۳۹۷/۱/۱۵، ۱۳۹۸/۶/۲۰، ۱۳۹۷/۱/۱۵، ۱۳۸۹/۱/۱۵، ۱۴۰۲/۱۰/۶، ۱۳۷۰/۱۰/۲۵.